

# נופים ואתרים

פרסומי מטכ"ל / קצין חינוך ראשי, ענף השכלה  
משרד הבטחון — ההוצאה לאור

עיצוב: גרשון גרא  
עטיפה: צבי בלובשטיין



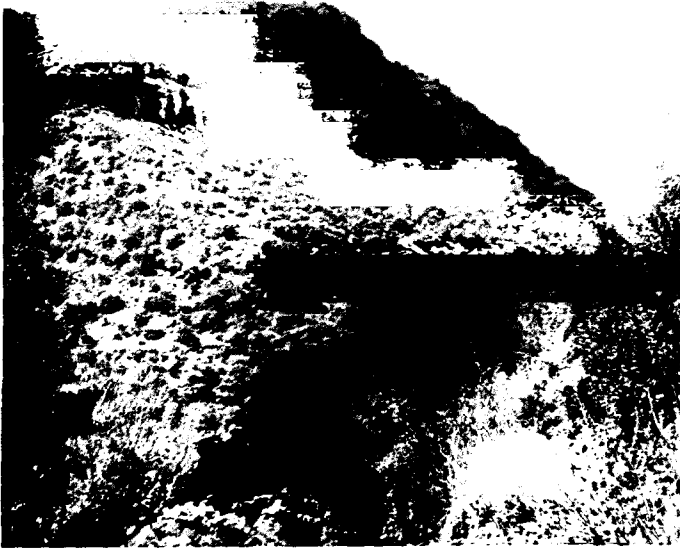
2331-73-1

כל הזכויות שמורות למדינת ישראל / משרד הבטחון  
נדפס בדפוס „גרפוליט“ ת”א, חשון תשל”ד — נובמבר 1973  
כריכה במפעלי דפוס פלאי גבעתיים

All rights reserved to the Ministry of Defence, Israel

# נחל כזיב

יגאל סלע



מצוק הר זיב

תחילתו של הנחל בהר מירון וסופו בים מצפון לכפר אכזיב. גליל מימיו של נחל כזיב משתרע ע"פ כ-140 קמ"ר ומהם כ-120 קמ"ר, באזור הגשום ביותר בארץ, מרום הגליל, בו יורדים בממוצע שנתי כ-1000 מ"מ גשם.

שלא כשאר נחלי הגליל המערבי, אין גליל המים שלו משתרע לשני צידי אפיקו הראשי. מניפת יובליו מתנקזת אל אפיק יחיד, מצפון לעיירה מעלות ומכאן ועד לים מהווה הנחל רק, "תעלה" צרה החוצה את הגליל המערבי. (ראה מפה).

## יחידות הנוף

משום כך אין לראות את נחל כזיב כיחידת נוף אחת, אלא כשתיים ולמעשה אפילו כשלוש יחידות נוף.

(א) מערכת היובלים שבין הר אדיר לכפר הדרוזי בית-ג'אן.

(ב) נחל פקיעין הזורם בעקרו בשקע טקטוני ולפיכך נופו שונה משאר נופי הנחל.

(ג) האפיק שבין מעלות למושב עבדון. לקטע זה בעיקר מוקדש פרק זה. קטע זה, ידוע ומוכר בשם נחל כזיב, או בשמו הערבי ואדי אל-קרן (בשם קלעת אל קרן; מבצר הקרן, כינו הערבים את מבצר המונטפור).

נחל כזיב נתפרסם בגלל היותו יחידת נוף מנוגת ומרשימה ביותר. בין נחלי ההר שממערב לפרשת המים של ישראל, נחשב נחל זה כגדול וכמעט היחיד המושך מים כל ימות השנה.

ניתן למצוא פה, נופים שונים של סלעים ומצוקים, בעיקר בולט כאן החורש הצומח על נחל זורם.

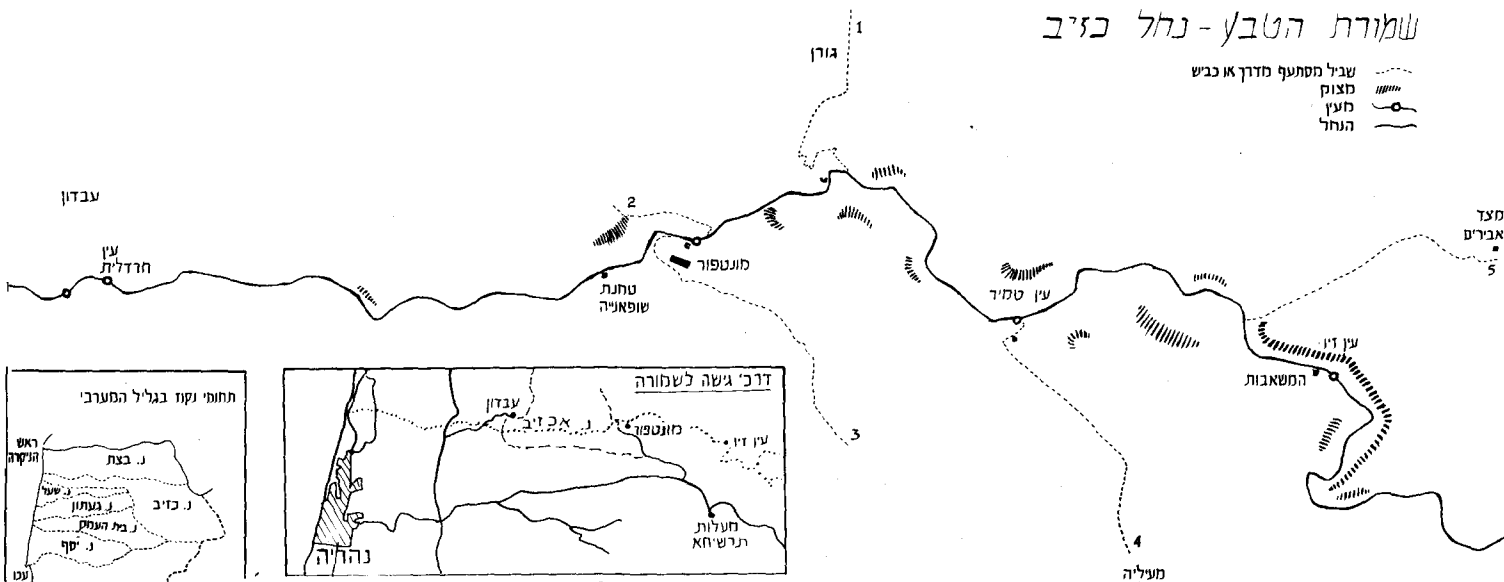
עד 1959, (מועד סיום הנחת הצנור בקוטר 24", המחבר את עין זיו עם עין חרדלית, שני מעיינותיו הגדולים של הנחל), זרמו המים בנחל, כ-600 מק"ש בחורף וכ-100 מק"ש בקיץ. מים אלו הזינו שדרת עצי דולב גדולים שארכה כ-12 ק"מ. משדרה זו שרדו כיום רק 3.5 ק"מ.

תפישת המים ע"י, "מקורות" ושנות בצורת חמורות, לאחר מכן, עשו את שלהן. צומח המים נפגע ונהרס, פרט לקטע ממערב לעין טמיר, אשר שרד בשלמותו. פה מתקיים עדיין הנוף המיוחד של חורש על מים. וכל טיול בנחל לא יהיה שלם ללא ביקור בקטע זה של האפיק.

כמות המים הכללית המצוייה כיום באפן חפשי בנחל, תלויה בורידת 40 מק"ש המופרשים מתחנת השאיבה בעין זיו, כ-45 מק"ש בעין טמיר וכ-15 מק"ש במעיינות הקטנים שלרגלי המונטפור. עין חרדלית ומעין זעיר ממערב לו, לא תרמו הרבה גם בעבר, לנוף המים באפיק, כי מימיהם נבלעו באדמות הסחף סמוך למקום נביעתם. אנשי, "מקורות" לא היו הראשונים להטות את המים, הם רק הגדילו לעשות מהאחרים. קדמו להם הצלבנים, אשר בנו סכר למרגלות המונטפור ומאחוריו נאגרו המים לכדי אגם קטן, כ-6 מ' עמקו וכ-400 מ' ארכו.

## שמורת הטבע - נחל כזיב

שביל חסתעף חדרן או כבש  
מצוק  
חפץ  
הנחל



שרידי הסכר עדיין ניכרים בשתי גדות הנחל, ממזרח לבנין התחתון של מערכת מבצר המונטפור.  
משך השנים נמלא האגם בסחף, הסכר נפרץ, והאגם חרב. שרידי הסחף עדיין ניכרים בשולי הסכר, מזרוב.

### טחנות הקמח

עד שנת 1948, פעלו בנחל טחנות קמח רבות. לפחות 12 מהן שרדו עד ימינו אלה. לצורך הפעלת הטחנות, משכו הקדמונים את הזרם בתעלות שנמשכו בצלעות הנחל, מהאפיק אל הטחנות עצמן.

מיוחדת בין הטחנות היתה הטחנה על עין זיו, או בשמו הערבי ראס-א-נבע (ראש העין או ראש המבוע).

טחנה זו נבנתה ממש על פי המעיין והמים נאלצו לעלות כדי 5 מ' בתוך כריכה סגורה ומגובה זה ליפול אל ארובת הטחנה. אלא ששיטה זו לא פעלה כראוי, לעיתים, בעיקר בקיץ, לא הספיק הלחץ העצמי של המים כדי להתרומם עד לגובה הדרוש.

גם המבנה עצמו לא תמיד החזיק מעמד בלחץ המים שנאגרו בו והתחנה נעזבה זמן קצר לאחר שנבנתה. שרידיה נראים עדיין בבירור.

האחרונה לפעולות היתה טחנת שופאנייה (שופאני היה שם בעליה שהתגורר בכפר מעיליה). התעלה שהובילה אליה את המים חרבה רק ב-1959. הטחנה עצמה עדיין עומדת בשלמותה ובקלות ניתן להפעילה מחדש.

כאמור השלימה חב' "מקורות" את מפעל המים בנחל, ב-1958 (תחנת השאיבה בעין זיו נבנתה ב-1952). כיום ניתן להעלות מים ממישור החוף אל תחנת עין זיו ואל ישובי ההר, או להורים את שפיעת החורף של המעינות עד לאגם הקישון.

### הדרכים

לצורך התקנתו והפעלתו של הצינור, נפרצה בנחל, דרך המסתעפת מכביש כברי-שלומי העולה עד עין זיו ועד תרשיחא.

בניגוד למקובל אצל רבים, לא עברה מעולם לארכו של הנחל כל דרך חשובה. זאת משום שאין אפשרות מעבר לבהמות בקטע שבין עין זיו למסעף נחל



נוף בנחל כזיב

פקיעין. והדרכים היחידות, בעבר, בנחל, היו:  
דרך מקשרת בין הכפרים תרשיחא ומעיליה אל הכפרים פסוטה ותרביחא (כיום שומרה) והלאה אל הכפרים שמעבר לגבול.  
ודרך אחרת קישרה את מנות (ח' מנואת) הצלבנית עם המונטפור ועם מעיליה.

גם כיום אין כל דרך ראויה לשמה העוברת בנחל, אך רבים הם שבילי המטיילים. החשוב שבהם מס' 1 במפה, יורד אל הנחל מתוך המושב גורן ובו ניתן להגיע בקלות אל עין טמיר או המונטפור. מס' 2 ו-3. דרך אחרת מסתעפת מהכביש כ-300 מ' מזרחה מאילון והמשכח בשביל היורד הישר אל המונטפור וממשיך אל הכפר מעיליה, במפה, מס' 4 ו-3. מהכפר מעיליה יורד שביל לעין טמיר, ירידה תלולה מאד. מס' 4 במפה. בהמשך הדרך היורדת מהכפר פסוטה אל מצד אבירים, שביל היורד אל עין זיו, בערוץ הנמצא ממערב לתחנת השאיבה. מס' 5 במפה.

### אגמים/מנחל

ראויים לתשומת לב המטיילים:

- א. מצד אבירים, שהוא מבצרון צלבני קטן אך בנוי לתפארת, אבני ענק מעובדות יפה. בעיקרו, עדיין עומד המבנה על מכונו.
  - ב. מושבת הנשרים. במצוקים שממערב וממזרח לעין זיו דוגרים מספר זוגות של נשרים. בעיקר ניתן לראותם בימות הקיץ בשעות הצהריים ואילך, כשהם חוזרים ממסעם היומי לחיפוש מזון. במיוחד נוה לראותם מתוך האפיק במעופם, ובמוטות כנפיהם הם מתבלטים היטב על רקע השמים.
  - ג. שריכה אשונה. שרך גדול זה מצוי כאן בריכוז שאין דומה לו בארץ ומוסיף נופך מיוחד לאפולולית השוררת מתחת לעצים.
  - ד. קירות הנחל, בקטע שמתחת לעין טמיר, בנויים כאילו לבנים, ונדמה כאילו הונחו בידי אדם.
- לאחרונה נצין כי נחל כזיב הוכרז כשמורת טבע ויש להזהר מפגיעה בחי, בצומח ובדומם שבו.  
מטיילים המעוניינים באינפורמציה נוספת על נחל זה יוכלו לפנות בכתב אל „מרכז לימודי שדה — אכזיב“, ד.ג. גליל מערבי.



טחנת הקמח של עין זיו